

مصرف بی‌رویه اموال عمومی از نظر معارف اسلامی

سید مصطفی محقق داماد

فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران

چکیده

در قرآن مجید سه واژه آمده که بیانگر سه خصلت زشت و مبعوض نزد خداوند است. ۱- اتراف ۲- اسراف ۳- تبذیر

اتراف به معنای زندگی بر مبنای اصل التذاد و خوش گذرانی و غفلت از هدف داری دستگاه آفرینش و جایگاه انسان در جهان است و اسراف به معنای مصرف بی‌رویه و یا به تعبیر دیگر مصرف غیر منطقی از منابع طبیعی است و تبذیر به معنای تلف کردن و تضييع منابع است. قرآن معاندین مترفین را رسولان الهی معرفی می‌کند،^۱ و در مورد مسرفین می‌فرماید: اِنَّ اللّٰهَ لَا یُحِبُّ الْمُسْرِفِیْنَ^۲ و نسبت به اهل تبذیر می‌فرماید: اِنَّ الْمُبْذِرِیْنَ کَانُوا اِخْوَانَ الشَّیْطٰنِینَ^۳، یعنی آنان برادران شیاطین‌اند.

واژه اسراف کاربرد فراوانی در بین مردم دارد و همه مصارف بیش از حد را شامل می‌شود. دایره‌ای وسیع دارد که از دور ریختن اضافی یک غذا تا هدر دادن منابع عظیم را شامل می‌شود. استقصاء همه موارد نیز غیرممکن است در این فصل تنها پاره‌ای موارد ذکر می‌گردد این یک اصل کلی است که هر زیاده‌روی در مصرف اسراف است چنانچه علی(ع) می‌فرماید:

«کَلِّمًا زَادَ عَلٰی الْاِقْتِصَادِ اسْرَافٌ»^۴ «هر چه از حدّ میانه روی بگذرد اسراف است».

۱- سبا/ ۳۴

۲- اعراف/ ۳۱

۳- اسراء/ ۲۷

۴- غرر الحکم ج ۲ ص ۵۴۷

اسراف در همهٔ قسمت‌های زندگی متصور است. غالباً اذهان مردم از اسراف به مصرف‌گرایی و زیاده‌روی در مصرف منتقل می‌شود اما اسراف در تولید نیز واقع می‌شود. اصولاً اسراف در تولید و مصرف مانند دو حلقهٔ تحت تأثیر هم است. کنترل تولید نقش مهم و بسزایی در شکل دادن به مصرف دارد. تولید کالاهای لوکس، پرخرج و تشریفاتی، هدر دادن سرمایه‌ها، وقت و نیروی انسانی است. بودجه‌ای که صرف تولید برخی کالاهای لوکس و تجملی می‌شود اگر صرف سرمایه‌گذاری در قسمت صنعت، کشاورزی و خدمات گردد می‌تواند موجبات رشد و توسعه کشور را فراهم آورد.

تولید کالاهای کم مصرف و تجملی موجب ایجاد بازار کاذب، مصرف نادرست و در نتیجه هدر رفتن سرمایه‌ها می‌شود. تولید کنندگان کالاها، در این قسمت نقش مهمی را بر عهده دارند، قوام یک ملت به قوام در بخش تولید وابسته است بخش تولید و مصرف جدا از یکدیگر نیستند. بی‌توجهی به کیفیت و مرغوبیت کالا در مرحلهٔ تولید موجب اسراف در مرحلهٔ مصرف و تضییع و تلف می‌شود. تولید کنندگان کالاهای صنعتی اگر دقت لازم را در تولید یک قطعهٔ صنعتی به کار نبرند علاوه بر هدر دادن سرمایهٔ وقت و نیروی انسانی و سلب اعتماد عمومی باعث اسراف در مصرف می‌گردند. به عنوان مثال نانواپان که تولید کنندهٔ بهترین و با ارزش‌ترین مادهٔ غذایی مردم هستند، اگر در تهیهٔ نان بی‌توجهی نمایند باعث اسراف و هدر رفتن در این ماده غذایی می‌گردند. اسراف دائره وسیعی دارد که از بخش کشاورزی گرفته تا بخش صنعت و خدمات همه را شامل می‌شود، اسراف را به دو بخش می‌توان دسته‌بندی کرد اسراف در اموال شخصی و اسراف در اموال عمومی.

در این گفتار موضوع بحث اسراف در اموال عمومی است که ذیلاً به نحو اختصار به آن می‌پردازیم. از زیانبارترین اقسام اسراف، اسراف در اموال عمومی و بیت‌المال مسلمین است. حفاظت از اموال عمومی و بیت‌المال نشانهٔ رشد شخصیت، ادب و حس مسئولیت یک ملت است. اموال عمومی شامل تمامی امکانات و سرمایه‌هایی می‌شود که خداوند آنها را مایه حیات و قوام جامعه قرار داده است اینها سرمایه‌های اصلی یک ملت و ضامن بقای آن می‌باشند. حفاظت و استفادهٔ صحیح از آن جامعه را به سوی رفاه پیش می‌برد. در صورتی که حیف و میل آن، کاهش و فرسایش آن، مصرف بیش از حد و اتلاف آن، بنیهٔ اقتصادی اجتماع را نابود می‌کند. اموال عمومی ویژگی‌هایی دارند که برخی از آنها عبارتند از:

۱- متعلق به عموم است نه فرد خاص.

۲- هر فردی تنها به عنوان جزئی و عضوی از کل جامعه در آن حقوقی دارد.

- ۳- ولی امر و حاکم قانونی مسلمین مسئول نگهداری از این اموال است و اجازه تصرف می‌دهد.
- ۴- درآمد آنها متعلق به عموم مردم است.
- ۵- نقل و انتقال و تصرف از قبیل بیع و هبه در آن جایز نیست.
- مرحوم علامه طباطبایی (ره) ذیل آیه شریفه «و لا توتوا السفهاء اموالکم التي جعل اللّٰه لکم قیاماً»^۵ می‌نویسد.

«مقصود از اموالکم در آیه شریفه، اموال یتیمان است اما اینکه خطاب به اولیای آنها می‌فرماید مالهای شما، با عنایت به این است که مجموع ثروت موجود در جهان متعلق به مجموعه اهل دنیا است و مصلحت عمومی اجتماع که بر پایه مالکیت شخصی استوار است، اقتضا می‌کند هر فردی از جامعه مالک جزئی از کل مال باشد پس بر همگان لازم است توجه داشته باشند که آنها یک مجتمع واحدند و مجموعه ثروت روی زمین برای تمامی آنهاست و بر هر یک وظیفه است تا از آن حفاظت و پاسداری نمایند و از اینکه انسانهای غیرعادل و بی‌کفایت مانند کودک یا دیوانه بر آن مسلط شوند و آن را به تباهی بکشند ممانعت به عمل آورند»^۶.

با توجه به آنچه گذشت یک ملت رشید و پیشرفته نسبت به اموال عمومی و بیت المال بیش از اموال شخصی اهتمام قائلند و از هدر دادن و اتلاف آن پرهیز می‌کنند.

اهمیت اموال عمومی (بیت المال)

حراست و نگهداری از بیت المال که مربوط به همه جامعه است از لازمت‌ترین امور و خیانت در آن از بدترین اقسام خیانت است، این کار یک عمل ضد اخلاقی، ضد اسلامی و خلاف وجدان است. علی(ع) در اهمیت بیت المال و اموال عمومی جامعه در دورانی که کرسی خلافت جامعه را بر عهده داشتند مطالبی دارند که شایسته توجه است در این قسمت برخی از آن مطالب ذکر می‌گردد.

۱- آن حضرت در پاسخ عبدالله بن زمعه از اصحابش که تقاضای سهم بیشتری از بیت المال داشت فرمودند:

۵- سوره نساء آیه ۵

۶- المیزان ج ۴ ص ۱۷۰

«انّ هذا المال ليس لي و لا لك و انما هو في المسلمين و جلب اسيافهم فان شركتهم في حربهم كان لك مثل حظهم و الا فجنه ايديهم لا تكون لغير افواههم».^۷

«این مال نه از آن توست نه از آن من بلکه غنیمت مسلمین و اندوخته شمشیرهای ایشان است پس اگر با آنها در کارزارشان شریک بودی تو هم مانند آنها نصیب و بهره برده‌ای و گرنه ترا بهره‌ای نیست زیرا چیده دست آنها برای دهان دیگران نیست».

۲- آن حضرت به بعضی از کارگزارانشان نوشتند:

«ادقوا اقلامکم و قاربوا بین سطورکم واحذفوا عنی فضولکم و اقصد و اقصد المعانی و ایتاکم و الاکثار فانّ اموال المسلمین لا تحتل الاضرار».^۸

«نوک قلم‌هایتان را ریز کنید، سطور را به هم نزدیک کنید، کلمات زیادی را نسبت به من (در نوشتن گزارش) حذف کنید محتوی و مفهوم اصلی را بیان کنید. از زیاد نوشتن بپرهیزید، به درستی که اموال مسلمین قبول ضرر نمی‌کند».

۳- قال علی (ع): «الا من اعظم الخيانه خيانه الامه».^۹ «همانا بالاترین خیانت، خیانت به مردم است».

ذکر این نکته ضروری است که خیانت به اموال عمومی و بیت المال در چند شکل متصور است.

۱- زیاده‌روی در مصرف و استفاده از اموال عمومی، بی‌توجهی و بی‌دقتی نسبت به آن.

۲- استفاده از اموال عمومی و بیت‌المال مسلمین در راه گناه، تفرقه، شایعه‌سازی، افشاگری اسرار و سودجویی شخصی، از فاحش‌ترین اقسام اسراف در اموال عمومی است. این که انسان از اموال عمومی و دولتی برای کوبیدن شخصیت دیگران، جوسازی و اشاعه گناه استفاده نماید بدترین خیانت است.

۳- استفاده شخصی از اموال عمومی و بیت المال مسلمین. این علاوه بر عنوان اسراف، تحت عنوان خیانت نیز حرام است. سیره عملی علی(ع) در استفاده از بیت المال بهترین دلیل بر این مطلب است. آن حضرت در هر جمعه بعد از جارو کردن کف خزانه دو رکعت نماز می‌خواند و خدا را شکر می‌گفت و خطاب به آن نماز می‌فرمود:

۷- نهج البلاغه خطبه ۲۳۲ ص ۳۵۳، دکتر صبحی صالح.

۸- نهج السعاده ج ۴ نامه ۱۲ ص ۳۰،

۹- نهج البلاغه نامه ۲۶ ص ۳۸۳ دکتر صبحی صالح

«ای نماز شهادت بده که از اموال مسلمین چیزی برای خود نگه نداشتی».^{۱۰}
 وقتی طلحه و زبیر برای کار شخصی در مرکز بیت المال بر آن حضرت وارد می‌شوند چراغی که در مقابلش بود خاموش نموده و دستور داد چراغی را از منزل بیاورند وقتی علت را سؤال کردند فرمود:

«کان زیته من بیت المال المسلمین لا ینبغی ان نصابکم فی ضوءه».^{۱۱}

«روغن این چراغ از بیت المال بود سزاوار نبود در نورش با شما صحبت کنم».

دائرة اموال عمومی و بیت المال بسیار وسیع است به عنوان نمونه مواردی را ذکر می‌نمائیم.

الف) منابع آبی:

آب ماده حیاتی است که در طول حیات انسانها همیشه فکر و نیروهای بشر را جلب کرده است نه تنها بشر بلکه حیوانات نیز سرگردان و به دنبال آن هستند. کمتر نعمتی با آن برابری می‌کند زیرا همه موجودات وابسته به آن هستند. تمدنها، شهرها، آبادانی‌ها و کارخانه‌ها در کنار مناطق آب‌خیز ایجاد شده است. این نعمت مهم به صورت وافر در دل خاک به ودیعه گذاشته شده است قرآن مجید و روایات نیز به اهمیت این ماده حیاتی اشاره کرده است. آب نقش حیات بخشی، طهارت و شرب را دارد قرآن مجید می‌فرماید:

۱- «و انزلنا من السماء ماءً فانبتنا فیها من کل زوج کریم»^{۱۲} از آسمان آب فرو فرستادیم پس در زمین از هر موجودی زوج رویانندیم. این آیه می‌رساند اساس خلقت و هستی همه موجودات روی آب می‌چرخد.

۲- «اللّه الّذی من السماء ماءً فاحیابه الارض بعد موتها»^{۱۳} اوست خدایی که از آسمان‌ها آب فرو فرستاد پس زمین را بعد از مرگش زنده کرد.

این آیه حیات روی زمین را به آب و نزول آن نسبت می‌دهد. آیات متعددی در قرآن مسئله حیات را از آب مطرح کرده است. طبق فرضیه‌های علمی جدید نخستین جوانه‌های حیات در دریاها ظاهر شده است.^{۱۴}

۱۰- کنز العمال ج ۳ ص ۱۸۳، خبر ۳۶۵۴۶،

۱۱- دراسات فی ولایه الفقیه ج ۲ ص ۶۸۳،

۱۲- سورة لقمان آیه ۱۰،

۱۳- سورة نمل آیه ۶۵،

۱۴- تفسیر نمونه ج ۱۴ ص ۵۰۹،

۳- «و انزلنا من السماء ماءً طهوراً»^{۱۵} از آسمان آب پاکیزه، فرو فرستادیم. طهور صیغه مبالغه از طهارت و پاکیزگی است یعنی ذاتاً پاک است و پاک کننده نیز می‌باشد. علاوه بر حیات‌بخشی.

اسراف در آب

اسراف و زیاده‌روی در مصرف آب موجب ضرر عظیم بر مردم و جامعه می‌شود. این نعمت بزرگ متعلق به همگان است. اگر چه منابع زیادی آبی فراوانی در زمین وجود دارد اما مشروب کردن و تصفیه و فرستادن آن به منازل مخارج زیادی را برای دولت در بر دارد. در موقعیتی که افرادی از آب سالم محروم هستند، اسراف در مصرف آب، هدر دادن آن، پر و خالی کردن روزانه استخرهای شخصی، حرام و کفران این نعمت محسوب می‌شود. قرآن کریم می‌فرماید:

«فرايتم الماء الذى تشربون أنتم انزلتموه من المزن ام نحن المنزلون لو نشاء جعلناه اجاجا فلو لا تشكرون»^{۱۶}

«آیا آبی را که می‌نوشید دقت کرده‌اید آیا شما آن را از ابر فرو فرستادید یا ما. اگر بخواهیم آن را شور قرار می‌دهیم پس چرا سپاس نمی‌گوئید».

این آیه وجدان انسان را در برابر یک سؤال اساسی قرار می‌دهد تا روح شکر و سپاس و مصرف معقول این نعمت در مسیر خود و جلوگیری از اتلاف آن در انسان ایجاد نماید. از این رو می‌فرماید:

آیا در مورد آبی که مایه حیات شماسست و پیوسته آن را می‌نوشید فکر کرده‌اید چه کسی به آفتاب فرمان داد بر قعر اقیانوسها بتابد و از میان آبهای شور و تلخ تنها ذرات آب خالص، شیرین و پاک از هر گونه آلودگی را جدا و به صورت بخار به آسمان بفرستد. چه کسی به این بخار دستور داد به هم فشرده شود و قطرات ابرهای باران را تشکیل دهد؟ چرا سپاس نمی‌گوئید! چرا با اسراف و هدر دادن کفران می‌کنید؟ در روایت داریم:

«ان النبى (ص): اذا شرب الماء قال الحمد لله الذى سقانا عذباً فراتاً برحمته و لم يجعله ملحاً اجاجاً بذنوبنا»^{۱۷}

۱۵- سوره فرقان آیه ۴۸.

۱۶- سوره واقعه آیه ۷۰،

۱۷- تفسیر مراغی ج ۲۷ ص ۱۴۸.

«همانا رسول اکرم هنگامی که آب می نوشید می فرمود حمد خدا را که به ما آب شیرین و گوارا داد و آب را شور و تلخ به سبب گناهان ما قرار نداد».

روایات نیز از اسراف در آب حتی دور ریختن ته مانده آب نهی کرده است.

۱- عن ابی عبدالله (ع): «ادنی الاسراف هراقه فضل الاناء و ابتذال ثوب الصون والقاء النوی».^{۱۸}

امام صادق (ع) می فرماید: «کمترین اسراف ریختن اضافی آب، پوشیدن لباس آبرو در منزل و

انداختن هسته خرما است.

۲- قال الصادق (ع): «ان لله ملكاً یكتب سرف الوضوء كما یكتب عدوانه».^{۱۹}

امام صادق (ع) می فرماید: همانا خدا فرشته‌ای دارد که اسراف در وضو را می نویسد چنانکه اسم

دشمنانش را می نویسد.

۳- عن عبدالله بن عمر مرّ رسول الله (ص) بسعد و هو يتوضأ فقال لا یسرف یا سعد قال افی الوضوء

سرف قال نعم و ان كنت علی نهر جار».^{۲۰}

رسول اکرم (ص) در مسیر با سعد برخورد کردند و فرمودند: ای سعد اسراف نکن. سعد گفت: یا

رسول الله آیا در وضوء هم اسراف است. حضرت فرمودند: آری اگر چه در کنار نهر جاری باشی.

۴- قال علی (ع) «ان السرف امر یبغضه الله... حتی صب فضل شرابک».^{۲۱}

علی (ع) در ضمن حدیثی می فرماید: «اسراف چیزی است که خدا مبعوض می دارد حتی دور

ریختن اضافه آب».

اگر در مصرف آب برای وضو آن هم کنار نهر جاری و دور ریختن زیادی آب در ظرف اسراف

است به درجه اولی ساعتها شیر آب را باز گذاشتن و هدر دادن آن اسراف محسوب می شود. تذکر این

نکته ضروری است که در مصرف آب نباید پولی را که دولت از مصرف کننده در مقابل آن دریافت

می کند مدّ نظر داشت زیرا این گونه امور خدماتی هستند که دولت به مردم ارائه می کند و آنچه از آنها

دریافت می کند در مقابل آن با هزینه تمام شده قابل مقایسه نیست. بر این اساس اگر چه انسان با حق

اشتراک و پرداخت آب بها مبلغی را می پردازد اما این به این معنی نیست که تمام قیمت را پرداخته و

مجاز است به هر شکل می خواهد مصرف کند. برای این گونه امور سوبسید پرداخت می شود و اسراف

۱۸- بحار ج ۷۵ ص ۳۰۳

۱۹- وسایل ج ۱ ص ۳۴۰

۲۰- تفسیر صافی ج ۳ ص ۱۸۷

۲۱- فروع کافی ج ۴ ص ۵۲

در آن علاوه بر عنوان اسراف ضرر به جامعه و بیت‌المال محسوب می‌شود از این رو امام خمینی(ره) می‌فرماید: زیاده‌روی در مصرف آب موجب ضمان می‌گردد و حرام است.

برای روشن شدن اهمیت این موضوع توجه به آمار زیر خالی از فائده نیست.

«بررسی‌ها و پژوهش‌های کارشناسان نشان می‌دهد میانگین مصرف آب در ایران در ازای هر یک نفر جمعیت ۲ متر مکعب (۲ هزار لیتر) است این رقم بیش از حد معمول و مورد نیاز در مقایسه با جوامع پیشرفته صنعتی که به طور متوسط روزانه ۷۵۰ لیتر آب مصرف می‌کنند نگران کننده است این نگرانی زمانی آشکارتر می‌شود که بدانیم برای انتقال، پالایش و توزیع هر متر مکعب آب معادل ۳۰۰ - ۲۰۰ ریال هزینه به دولت تحمیل می‌شود.

در حال حاضر به دلیل محدودیت منابع آبی، کشور ما در مرز بحران قرار دارد و اگر در مصرف بهینه آن تلاش همگانی و همه جانبه نکنیم باید منتظر بحرانهای شدیدتری باشیم. آبی که با اولین چرخش شیر آب در دست ما روان می‌شود حاصل تلاش‌ها و هزینه‌های کمرشکن است.

اگر در سال ۱۹۹۰ تنها ۲۶ کشور در شمال خاور و جنوب آفریقا و برخی مناطق خاورمیانه از کمبود آب رنج می‌برده‌اند شمار این سرزمین‌ها تا ۲۵ سال بعد از سال ۲۰۰۰ به ۶۵ کشور می‌رسد».^{۲۲}

ب) برق

از نعمات مهم و قابل توجه که در زندگانی بشر موجب تحولات بزرگی گشته است برق است. این نعمت عظیم که آن را بشر با قدرت تفکری که خدا در اختیار او گذاشته است کشف نمود، آن چنان تأثیر چشم‌گیری در زندگی بشر ایجاد نمود که شاید کمتر اختراعی چنین نقشی داشته باشد برق مانند صاعقه‌ای در ظلمت و تاریکی جهان درخشید و پرده جهل را از دیدگان بشر برداشت. انسان به کمک برق به صنایع و خدمات دیگر دست یافت. نقش برق در جامعه امروزه مانند نقش خود در رگهای بدن است. برق امروزه از کوچکترین وسایل زندگی تا قوی‌ترین دستگاهها در کارخانه‌ها، بیمارستانها و مراکز دیگر را شامل می‌شود. برق امروزه مترادف روشنایی فقط نیست بلکه اساسی برای همه حرکت‌های کشاورزی، صنعتی و خدماتی است. سودمندترین اختراع بشر که متعلق به همه مردم است برق است که جزء اموال و ثروتهای عمومی و ملی است افراد زیادی از این نعمت محروم هستند. تأسیس نیروگاههای حرارتی و توربین‌های آبی میلیونها تومان هزینه دارد. زیاده‌روی در مصرف این نعمت بزرگ ضررهای فراوانی دارد. اگر چه در زمان ائمه دین و صدر اسلام برق به شکل فعلی وجود

نداشته و تنها روشن کردن شمع یا چراغ مطرح بوده است. اما به طور مسلم روایات نهی از اسراف که عام است شامل آن می‌شود.

۱- قال علی(ع) «کلّ مازاد علی الاقتصاد اسراف».^{۲۳}

علی(ع) می‌فرماید: آنچه بیش از حد کفاف باشد اسراف است.

۲- قال علی(ع) «ما فوق الكفاف اسراف».^{۲۴}

علی(ع) می‌فرماید: آنچه بیش از حد کفاف باشد اسراف است.

این ادله عام است شامل همه موارد خروج از حد اعتدال و قصد می‌شود. روشن نمودن دهها لامپ، استفاده از چند نوع وسیله برقی و استفاده از لامپ‌های قوی در روز همه از موارد اسراف است. در این جا متذکر می‌شویم در مصرف برق نباید پولی را که دولت از مصرف کننده دریافت می‌کند در نظر گرفت زیرا اینها خدماتی هستند که با سوپسید و پرداخت وجوه از طرف دولت واگذار می‌شود. روشن کردن یک لامپ با توجه به هزینه بالای نیروگاهها و سایر ابزار و وسایل چندین دلار برای دولت هزینه دارد. از این رو زیاده‌روی در مصرف آن ضمن آن که اسراف و تبذیر است موجب ضرر به سرمایه‌های ملی کشور نیز می‌گردد.

اضرار به دیگران

ذکر این نکته در اینجا ضروری است که زیاده‌روی در مصرف آب و برق علاوه بر عنوان اسراف به عنوان ضرر به دیگران نیز حرام است. به عبارت دیگر زیاده‌روی در مصرف آب و برق و مانند آن دو عنوان و حیثیت دارد و به هر دو عنوان حرام است. یکی عنوان اسراف از نظر زیاده‌روی در مصرف و هدر دادن. دوم عنوان ضرر به غیر است زیرا زیاده‌روی در مصرف آب و برق موجب قطع آن و ضرر به دیگران می‌گردد، موجب قطع برق کارخانه، بیمارستان و مراکز صنعتی و دولتی و خانه‌های مردم می‌گردد و این ضرر به دیگران است. از طرفی موجب محرومیت مناطق دیگری از این نعمت می‌شود در همین رابطه فقهاء بزرگوار تحت عنوان قاعده لاضرر احکامی دارند مرحوم شیخ انصاری می‌فرماید:

«اگر مالکی در مال خود تصرف کند در صورتی که احتمال قوی بدهد این تصرف موجب ضرر به انسانی می‌شود جایز نیست زیرا در جواز این عمل ضرر بر دیگری است در حالی که منع نمودن

۲۳- غرر ج ۲ ص ۵۴۷،

۲۴- مستدرک ج ۲ ص ۶۴۵،

صاحب مال از تصرف بیهوده باعث ضرر او نمی‌گردد. کسی که آتشی را بیش از اندازه مورد نیازش برافروزد و احتمال قوی سرایت به اموال دیگران را بدهد اگر سرایت کند ضامن است».^{۲۵} بر همین اساس امام خمینی (ره) زیاده‌روی در مصرف آب و برق را موجب ضمان می‌داند.

ج) مواد سوختی (نفت و گاز و...)

قسم دیگر از اموال عمومی مواد سوختی است که شامل نفت، گاز، بنزین، گازوئیل و مانند آن می‌شود. به عنوان نمونه نفت مهمترین منبع تأمین انرژی در جهان کنونی است. نفت این طلای سیاه نقش فراوانی در اصلاح امور مادی مردم دارد. منابع نفتی اگر چه در سطح دنیا و در نقاط مختلف زمین پراکنده است ولی به لطف خدا، در کشورهای اسلامی این نعمت بیشتر وجود دارد. مسلمین با توجه به حساسیت این منابع و نیاز دنیای استکبار به این کالا قادرند به اهداف سیاسی و اقتصادی بزرگی دست یابند. زیاده‌روی در مصرف این کالای ارزشمند و زیاده‌روی در صادرات آن از موارد اسراف محسوب و موجب ضرر بر نسل‌های آینده خواهد بود. صرفه‌جویی در مصرف و صادرات آن به فرزندان و اعقاب این ملت نیز فرصت بهره‌برداری خواهد بود. از طرفی استخراج، تصفیه و آماده‌کردن آن برای مصارف خانگی هزینه زیادی را برای دولت خواهد داشت.

آمار سخن می‌گوید

در طول دو دهه گذشته ۹۰٪ درآمد ارزی کشور از محل نفت تأمین و صرف واردات کالاهای مصرفی و تجهیزات صنعتی شده است. در حال حاضر مصرف داخلی روزانه ۱/۴۰۰ میلیون بشکه است که این میزان با مصرف حدود ۸۰۰ هزار بشکه گاز در حدود ۲ میلیون و ۳۰۰ هزار بشکه نفت می‌شود که در ازاء بودجه مصرفی برای آن هیچ درآمدی نداریم سرمایه‌گذاری را هم که حساب نکنیم حدود ۲۰ هزار میلیارد ریال از بیت‌المال بابت مواد سوختی به طور مجانی از ذخائر کشور برداشته می‌شود».^{۲۶}

۲۵- مکاسب قاعده لا ضرر ص ۳۷۵،

۳۶- روزنامه سلام ۱/۲۶/۷۳،

«ساخت و آماده کردن پالایشگاههای کشور مخارج و هزینه‌ای زیاد دارد به عنوان مثال پروژه پالایشگاه بندرعباس که در حال حاضر در دست اجراست با قراردادی در حدود ۱۲۴۳ میلیون دلار با یک شرکت ایتالیایی با ظرفیت ۲۳۲ هزار بشکه در روز در حال ساخت است».^{۲۷}

با توجه به هزینه بالای پالایش و تصفیه، پرداخت سوبسید سنگین و محدودیت ذخائر نفتی باید مصرف داخلی و صادرات آن کنترل شده باشد و از مصرف بی‌رویه و هدر رفتن آن جلوگیری شود. این منابع اگرچه فراوان است اما متعلق به همه نسل‌هاست و محدود است. اگر مصرف بی‌رویه و کنترل نشده صورت گیرد در مدت کوتاهی این سرمایه عظیم از دست رفته و عواقب سختی خواهد داشت. حفاظت و مراقبت کامل در مصرف و صرفه‌جویی امکان استفاده و برخورداری از آن را به نسل‌های آینده خواهد داد.

۲۷- مجله اطلاعات سیاسی را اقتصادی شماره ۷۷ ص ۷۲ بهمن ۱۳۷۲.